

ВІДЗИВ

офіційного опонента О.Т.Шпака на дисертацію Піддячого Миколи Івановича “Теоретико-методичні засади підготовки старшокласників до професійної діяльності в умовах профільного навчання”, подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 - теорія та методика трудового навчання

На сучасному етапі розвитку суспільства висунуто принципово нові вимоги до технологічної освіти учнівської молоді. Профільно-технологічна підготовка здійснюється з метою розвитку відповідних якостей і цінностей старшокласників, які формуються в зазначеному напрямі профільного навчання. Наукового значення набуває з'ясування теоретичних засад формування освітньо-наукового простору, сприятливого для підготовки старшокласників до професійної діяльності.

Сучасний стан організації навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах базується на стереотипах, не завжди враховується особистісно орієнтована парадигма української освіти. Специфіка профільно-технологічної освіти в усіх сучасних інструктивно-нормативних і методичних документах подана без належного наукового обґрунтування. Немає чітко сформульованих завдань і кінцевої мети здійснення навчально-виховного процесу з технологічним напрямом у загальноосвітніх навчальних закладах.

Актуальність проведеного Миколою Івановичем Піддячим дисертаційного дослідження “Теоретико-методичні засади підготовки старшокласників до професійної діяльності в умовах профільного навчання” посилюється наявністю низки суперечностей між: соціальним замовленням якісної підготовки учнів, конкурентоспроможних на ринку праці, і недостатнім рівнем їхньої реальної підготовки до професійної діяльності в умовах технологічного профілю; значним обсягом інформації в умовах швидкозмінних технологій і неадаптованістю навчального середовища шкіл технологічного профілю до інноваційних змін; розвитком інфраструктури шкіл технологічного профілю і необхідністю розробки

теоретико-методичних засад функціонування профільно-центричної системи технологічної освіти старшокласників; впровадженням інтегративного підходу в особистісно зорієнтований навчально-виховний процес і необхідністю його врахування у профільній підготовці старшокласників до професійної діяльності; новими інформаційними технологіями для однієї із змістових ліній технологічної освіти і недостатністю використання таких технологій у профільній підготовці старшокласників до професійної діяльності.

З огляду на це *актуальність* дисертаційної роботи Піддячого Миколи Івановича “Теоретико-методичні засади підготовки старшокласників до професійної діяльності в умовах профільного навчання” не викликає сумнівів, оскільки вона виконана в контексті нагальних потреб суспільства і загальної середньої освіти.

Науковий апарат дослідження охоплює всі необхідні позиції.

Даючи загальну оцінку роботи М.І.Піддячого, наголосимо на слушному виділенні *об'єкта дослідження, його предмету і мети* наукового пошуку.

У роботі логічно визначені основні *завдання дослідження*, які в комплексі з застосованими методами наукової розвідки дозволили успішно досягти поставленої мети - науково обґрунтування зміст і організаційно-педагогічні умови підготовки старшокласників до професійної діяльності.

Структура дисертації відображає логіку наукового пошуку.

Відомо, що шлях розв'язання основних завдань передбачає визначення автором власне методології і теоретичних засад дослідження.

За своєю суттю, обрана дослідником *методологія* (розділ 1, с. 22 - 85) є базовою основою пізнання і перетворення реальної профільно-технологічної освіти з метою визначення науково обґрунтованого змісту і раціональних організаційно-педагогічних умов профільно-технологічної освіти, систематизації теоретичних і методичних основ підготовки старшокласників до професійної діяльності. Виклад тексту дисертаційної роботи засвідчує поважливе ставлення М.І.Піддячого до вчення про науковий метод пізнання у його розумінні як сукупності пізнавальних засобів, що застосовуються у науковому пошуку.

Запропоновані дослідником *методологічні основи* системи профільно-технологічної підготовки спрямовують старшокласників на потреби регіонального ринку праці, у якому збалансовуються різні типи професій: людина-людина (л-л), людина-природа (л-п), людина-техніка (л-т), людина-художній образ (л-х), людина-знакова система (л-з). Вони зосереджують освіту на потребах розвитку особистості і передбачають пряму залежність навчально-методичного забезпечення відповідно до вікових та індивідуальних особливостей старшокласників, задіяних у профільно-технологічній підготовці до професійної діяльності. У цьому напрямі запропоновані педагогічні технології, побудовані на основі активізації й інтенсифікації діяльності старшокласників. Дослідник пропонує одну із активних моделей навчання за принципом активності старшокласників в навчальному процесі, що передбачає цілеспрямоване активне сприйняття учнями явищ, які вони вивчають, їх осмислення, аналіз і застосування. Це підвищує якість навчальної діяльності, що характеризується високим рівнем мотивації, усвідомленою потребою в засвоєнні знань і формуванні вмінь.

Автор наголошує на створенні умови для входження особистості у регіональний світ професій і успішного кар'єрного просування в ньому, визначає орієнтири, які відображають кількісну і якісну потребу регіонів у кадрах, а також конкретні види праці, професій, можливості профільної підготовки учнів за самостійно обраним фахом. Звертає увагу учнів на проектну складову профільно-технологічної підготовки – на потенційні можливості у кожному типі професій (л-л, л-п, л-т, л-х, л-з).

За авторським баченням одним із важливих аспектів змісту профільно-технологічної освіти є структурування, яке сприяє реалізації принципу природовідповідності у навчально-виховному процесі. У такому разі з реалізацією принципу природовідповідності в навчанні, а відповідно і структуруванням змісту освіти, автор цілком слушно порушує проблему інтеграції цього змісту як системотвірного компонента методичної системи профільно-технологічної підготовки старшокласників.

У суто *теоретичній частині* дисертаційної роботи критично-рефлексивний

стиль розгляду базових понять з обраної проблеми дозволив досліднику здійснити всебічний аналіз поглядів на природу підготовки до професійної діяльності. Визначаючи внесок провідних вітчизняних і зарубіжних вчених у розробку теоретико-методичних основ підготовки старшокласників до професійної діяльності, серед них Н.В.Абашкіна, П.Р.Атутов, Г.О.Балл, С.Я.Батишев, І.Д.Бех, Ю.К.Васильєв, П.Я.Гальперін, С.У.Гончаренко, А.І.Дьомін, Д.О.Закатнов, Н.Н.Захаров, І.А.Зязюн, Є.О.Климов, О.М.Коберник, Г.С.Костюк, В.Г.Кремень, Г.С.Костюк, Є.В.Кулик, О.І.Кульчицька, Г.Є.Левченко, О.М.Леонтєв, В.М.Мадзігон, В.В.Мачуський, П.М.Олійник, Є.М.Павлютенков, Н.А.Побірченко, В.В.Рибалка, В.К.Сидоренко, В.В.Синявський, Г.В.Терещук, М.П.Тименко, Д.О.Тхоржевський, Б.О.Федоришин, В.В.Чебишева, С.М.Чистякова, О.Т.Шпак та ін., автор дотримується коректності щодо використання теоретичних здобутків учених.

У ході дослідження автор теоретично обґрунтовує ідею про те, що підготовка старшокласників до професійної діяльності здійснюється ефективно, якщо дидактика і методика профільно-технологічної підготовки, в контексті якої формуються якості і цінності, співвідносяться як дві взаємодіючі системи знань. Така взаємодія дозволяє розробити ієрархічну структуру методологічних, дидактичних і методичних основ підготовки старшокласників до професійної діяльності. Варто наголосити дослідженням М.І.Піддячого започатковується *профільно-центрична система* підготовки старшокласників до професійної діяльності в умовах профільного навчання за технологічним напрямом.

Запропонована автором система орієнтації учнів на професійну діяльність в умовах профільної підготовки передбачає процес становлення і розвитку системи професійної орієнтації учнів. Автором уточнено напрями профорієнтаційної роботи зі старшокласниками як передумови для профільного навчання; виокремлено значення професійної інформації, професійного консультування, професійного відбору як складових системи підготовки старшокласників до професійної діяльності; теоретично обґрунтовано професіографічну діяльність учнів старших класів з урахуванням особливостей їхніх домінуючих профілів

здібностей; обґрунтовано процес підготовки до свідомого професійного самовизначення.

Позитивні результати засобом професійної інформації досягнуті за допомогою принципів індивідуалізації практичної профільної підготовки, інтелектуалізації профільного навчання, дуального підходу до його організації, професійної перспективності, взаємодії, діалогу культур тощо.

Проведення професійного консультування старшокласників стає все актуальнішим в системі профільного навчання, спрямованого на свідомий вибір майбутньої трудової діяльності. Старшокласники набувають готовності усвідомлювати себе суб'єктом конкретної професійної діяльності з самооцінкою індивідуально-психологічних якостей і співставленням своїх можливостей з психологічними вимогами професії на основі періодичної діагностики психологічного стану та експертної інтерпретації її результатів.

Під час професійної консультації в експериментальних групах вирішені основні такі завдання: психологічне вивчення учня і його здібностей як складного утворення, яке зумовлює здатність до суспільно-корисної професійної діяльності; аналіз психологічних структур і комплексу вимог, які певна професія пред'являє до психологічної структури особистості (психологічна структура професії); визначення шляхів подальшого розвитку особистості. Вирішення цих завдань дозволило розкрити ті об'єктивні та суб'єктивні фактори, які зумовлюють правильний вибір професії та ефективну діяльність в ній.

Професіографічне дослідження цілеспрямовувалося на самостійний пошук інформації про певну професію чи групу професій. У процесі професіографічних досліджень профорієнтаційна характеристика професійної діяльності є продуктивною, що забезпечило формування достатнього рівня пізнавальної активності учнів, їх ініціативності на рівні евристичного пошуку, а також сприяло розвитку самоорганізації як визначальної якості особистості у професійному самовизначенні. Спостерігається, що одержана учнями інформація виявилась продуктивною у плані її розширення і поглиблення, забезпечення розвитку здатності до аналізу, критичного осмислення, самостійного пошуку потрібних

відомостей тощо. Оволодівши певними знаннями, учні сформували своє ставлення до тієї чи іншої професії, з'ясували сутність кваліфікаційних вимог, що, у свою чергу, сприяло сформованості психологічних цінностей, розвитку ціннісних орієнтацій, інтересу та намірів у напрямі побудови професійної траєкторії.

На основі розглянутих теоретико-методичних засад підготовки старшокласників автором обґрунтовано й розроблено модель системи підготовки до професійної діяльності в умовах профільного навчання за технологічним напрямом у взаємодії соціуму, загальноосвітньої школи та міжшкільного навчально-виробничого комбінату (розділ 3, стор. 245). Головним концептуальним положенням моделі є визначення підготовки старшокласників до професійної діяльності важливою соціально-педагогічною системою, котра сприяє адекватному визначенню особистісно та суспільно зорієнтованої професійної траєкторії в умовах суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

У методичній системі профільно-технологічної підготовки старшокласників до професійної діяльності М.І.Піддячим вдало розкрито теоретичний та емпіричний аспекти профільної підготовки учнів до професійної діяльності в умовах соціокультурного та виробничого середовищ; з'ясовано і науково обґрунтовано місце технологічного профілю у підготовці учнів до майбутньої професійної діяльності; виокремлено теоретико-методичні основи профільно-технологічної підготовки старшокласників з урахуванням взаємодоповнюваності предметно-перетворювального та художньо-естетичного компонентів системи; відображено особливості орієнтації учнів на професію вчителя технологій і трудового навчання загальноосвітніх навчальних закладів; запропоновано нові форми і методи профільної підготовки старшокласників до професійної діяльності.

За авторським баченням основні положення багаторівневої підготовки в освітній галузі «Технологія» зреалізовані шляхом включення дисциплін профільно-технологічного спрямування в загальноосвітню підготовку. Старшокласникам надається можливість здійснювати самостійний пошук особистісноціннісної навчально-професійної діяльності. Проведені індивідуальні і колективні дослідження паралельно з навчальним процесом орієнтувались на участь у різних

видах діяльності з використанням методів проектів; гнучку організацію і швидку перебудову навчально-виховного процесу; орієнтацію на підвищення рівня загальнокультурної, профільної підготовки; створення умов для професійної самореалізації; розвиток саморефлексії тощо.

Підтверджено припущення, що розвиток сучасного регіонального ринку праці зумовлюється місцевим етносередовищем: кліматом, рельєфом, традиційними технологіями.

Автором виокремлена орієнтація старшокласників на педагогічну професію в умовах профільного навчання на засадах духовності, моральності, свободи творчості й професіоналізму. У процесі розбудови системи орієнтації старшокласників на педагогічну професію враховані особливості державного освітньо-наукового простору; структурованість сучасної педагогічної освіти і науки; аналіз роботи методичних центрів професійної орієнтації учнів та їх науково-методологічного і методичного супроводу з метою виявлення, формування і розвитку педагогічних нахилів старшокласників та підготовки їх до свідомого вибору педагогічної професії.

Особливу увагу у профільній підготовці старшокласників до життя приділено вихованню їхньої працьовитості, засвоєнню основних трудових процесів, які перебувають в прямій залежності від оптимізації умов навчання і продуктивної праці. До основних з них належать: оптимізація фізичних і нервових навантажень старшокласників у процесі навчально-виробничої діяльності, що впливає на їхній гармонійний розвиток; підвищення інтелектуального і творчого рівня праці; уникнення негативних впливів виробничого оточення на молодий організм; поступове ускладнення навчально-виробничих завдань і плановий перехід на робочі місця, обладнані на рівні виробничих умов (продумана система організаційно-технічних заходів, що забезпечує успішну профільну підготовку учнів).

Аналіз роботи засвідчує, що *експеримент*, включений до складу наукового дослідження М.І.Піддячого, є інформативним способом отримання дослідником нових наукових знань. Постановка та організація експерименту визначалася його

завданнями. У процесі експериментального дослідження автором ретельно враховувалося, що процес підготовки старшокласників до професійної діяльності відзначається складною структурою і великою кількістю взаємопов'язаних і взаємодіючих елементів, і що зміна стану окремих елементів структури призводить до зміни стану всіх інших структурних елементів підготовки до професійної діяльності. Саме це дозволило отримати автору наукової роботи об'єктивно істинне наукове знання про предмет дослідження.

Оцінюючи дисертацію позитивно, водночас виділено питання, які, на наш погляд, залишились непроясненими або вимагають обговорення. Вони такі:

1. Тема дослідження науково-проектна і на нашу думку виграла б і засягла новими науковими гранями коли б автор економічно обґрунтував позитивні і негативні аспекти профільного навчання в умовах ринкових відносин. Яка освітня і державницька вигода від тотального впровадження цієї складової навчально-виховного процесу? Слід додати, що перед нами дослідник який має базову економічну освіту.

2. На нашу думку бажано було б показати відмінності системи профільного навчання старшокласників у сільських школах і міжшкільних навчально-виробничих комбінатах (МНВК) та міських. Чому вони є і що слід робити для продуктивної організації навчально-виховного процесу у сільській і міській місцевості? Чому скажімо у Сімферопольському МНВК справи ідуть гірше ніж у Степанівському МНВК? І взагалі дуже хотілося б щоб автор більш критично оцінив діяльність МНВК.

3. Робота виграла б якби автор вмотивовано розглянув проблему управління профільним навчанням. На нашу думку цей сегмент додав би науковій значущості цієї без сумніву змістовної роботи.

4. Я ніяк не можу зрозуміти чому автор зі свого наукового бачення випустив проблему, яка сьогодні інноваційно впроваджується в практику загальноосвітніх шкіл це – освітні округи. Яка специфіка і особливості профільного навчання в цих умовах?

Є й інші зауваження але на нашу думку вони не впливають на змістовний

характер цієї новаторської й інноваційної роботи нашого дослідника.

Наведені зауваження і побажання не можуть ставити під сумнів позитивну оцінку виконаного М.І.Піддячим дисертаційного дослідження.

Всебічна оцінка дисертаційного дослідження дає підстави зробити висновок: воно є завершеною, самостійно виконаною М.І.Піддячим працею, в якій одержано нові науково обґрунтовані результати, що у сукупності вирішують актуальну наукову педагогічну задачу, яка має суттєве значення для теорії та методики трудового навчання.

Автореферат і публікації відбивають зміст і основні результати дослідження. Висновки ґрунтовні й перспективні.

За змістом, завершеністю, достовірністю отриманих результатів, новизною, теоретичною і практичною значущістю дослідження Піддячого Миколи Івановича “Теоретико-методичні засади підготовки старшокласників до професійної діяльності в умовах профільного навчання” відповідає вимогам, які висуваються до докторських дисертацій, а його автор – Піддячий Микола Іванович заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук із спеціальності 13.00.02 - теорія та методика трудового навчання.

Офіційний опонент,

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри теорії
та історії педагогіки
Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова

О.Т. Шпак